

Terminologia: concepte de bază

Mariana Pitar

Universitatea de Vest din Timișoara

1. Terminologia este disciplina care se ocupă de studiul termenilor, în ceea ce privește semnificația, evoluția și folosirea lor.

Este o definiție foarte generală care se referă la disciplină, dar cuvântul **terminologie** are în același timp mai multe accepțiuni. Și anume:

- disciplină care studiază termenii specifici unui domeniu;
- ansamblul termenilor unui domeniu de specialitate (ca de exemplu terminologia matematicii, a științelor sociale etc.)
- ansamblu de reguli care permit realizarea unei activități terminografice, fiind din acest punct de vedere o metodologie.

În ISO 1087/2000 se dau două accepțiuni ale termenului:

terminologia 1: "ansamblu de desemnări aparținând unei limbi de specialitate";

terminologia 2: "știință studiind structura, formarea, dezvoltarea, folosirea și gestionarea **terminologiilor** în diverse **domenii** ".

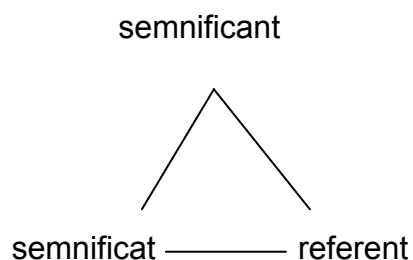
2. Strâns legată de terminologie este **terminografia**, care este privită nu neapărat ca o disciplină aparte, ci mai degrabă ca o parte a terminologiei, și anume partea ei practică. Dacă terminologia studiază modul de formare, comportamentul lingvistic al termenilor, raporturile lor cu semnificatul, terminografia se ocupă cu culegerea, gestionarea și difuzarea termenilor. Este deci o parte aplicativă, urmărind realizarea unor baze de date cu diferite finalități precum: *vocabulare* de specialitate, *glosare*, *tezaure*, *dicționare*, *bănci de date* etc. Referitor la acest raport între terminologie și terminografie, putem face o paralelă cu raportul dintre lexicologie și lexicografie. Lexicologia se ocupă de studiul teoretic al cuvintelor, în timp ce lexicografia se ocupă cu realizarea unor dicționare.

3. Terminotica este aplicarea informaticii la terminologie, folosindu-se mai ales în munca terminografică de realizare a bazelor de date informatizate. Informatica își aduce însă aportul și în alte aspecte ale acestei munci: selectarea termenilor și contextelor, redactare, traducere automată etc.

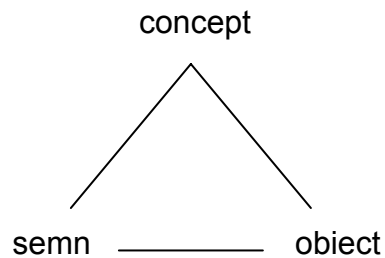
4. Termenul este prin excelență obiectul de studiu al terminologiei, fiind pentru terminologie ceea ce cuvântul este pentru lexicologie. Există mai multe definiții ale termenului. Ne vom opri asupra celei date de un organism european de standardizare, și anume ISO. În Norma 704/2000 termenul se definește astfel: "Un **termen** este o **desemnare** compusă din unul sau mai multe cuvinte și reprezintă un concept general aparținând unui limbaj de specialitate."

Mai multe idei se desprind din această definiție:

1. Faptul că termenul reprezintă întotdeauna un concept aparținând unui limbaj de specialitate. Așa cum spuneam mai sus, terminologia se ocupă de "cuvintele" unui domeniu specializat care, spre deosebire de cuvintele din limbajul curent, de care se ocupă lexicologia, acoperă întotdeauna un concept.
2. Termenul este format din unul sau mai multe cuvinte, formând adeseori unități terminologice. Structura unui termen este foarte variată nu numai ca mărime, mergând de la un termen la adevărate sintagme, dar și ca elemente ce intră în componența lor. Un termen poate fi astfel format dintr-o combinație de litere și cifre, din abrevieri, din coduri, din simboluri sau formule (formulele matematice, fizice, chimice). Ceea ce face ca aceste elemente atât de diferite să fie considerate împreună este faptul că ele constituie unități semantice ce acoperă un singur concept.
3. Termenul este în strânsă legătură cu conceptul și cu referentul ceea ce ne amintește de celebrul triunghi din semantică, cunoscut în diferite variante. O vom prezenta pe cea a lui Ogden și Richards:

Echivalent acestui triunghi este cel al lui Drozd, adoptat de terminologi:

Acest sistem conceptual este rezultatul a trei concepte subordonate: sistemul entităților, subordonate legilor naturii, sistemul conceptelor gerate de legile gândirii și cel lingvistic, subordonat legilor lingvistice.

De aici rezultă un alt aspect important: dualitatea semantică chiar a termenului **termen**. Dacă facem o analogie cu faimoasa metaforă a semnului lingvistic al lui Saussure, pe care acesta îl asemăna unei foi de hârtie, termenul este pe de o parte echivalentul "cuvântului", sau al semnului lingvistic, cuprinzând cele două aspecte, cel al semnificatului și al semnificantului; pe de altă parte el se opune semnificatului fiind echivalentul doar al semnificantului. În terminologie, **termenul** este opus conceptului, reprezentând forma lingvistică a acestuia, dar, în același timp înglobează cele două aspecte, conceptual și lingvistic.

Semnul, simplu sau complex, în raport cu conceptul este un **termen**, iar în raport cu obiectul este o **denominație**.

5. Conceptul sau noțiunea reprezintă cealaltă față importantă a triunghiului și constituie de fapt punctul de plecare al oricărei activități terminologice, fie ea teoretică sau practică. În același document ISO 704 conceptul este definit astfel "construcție mentală care servește la clasificarea obiectelor individuale ale lumii exterioare sau interioare cu ajutorul unor abstracții mai mult sau mai puțin arbitrare". În terminologie, conceptele sunt considerate ca reprezentări mentale ale obiectelor într-un domeniu specializat. Acestea sunt deci reprezentări mentale ale obiectelor din realitate și ele conferă termenului proprietatea de referință. Conceptele se analizează prin caracterele care le compun și care formează și definiția conceptului respectiv. Pentru aceasta conceptele trebuie integrate în clase conceptuale, ceea ce permite încadrarea lor în clasa generală de obiecte din care fac

parte și distingerea lor prin caracterele individuale care le diferențiază de acestea. Un concept nu poate fi definit în terminologie decât prin integrarea lui într-un domeniu de referință

6. Terminologie vs. lexicologie

Am făcut mai multe referiri până acum la distincția dintre cuvânt și termen și la diferențele și asemănările dintre terminologie și lexicologie.

Vom prezenta sub formă de tabel principalele diferențe dintre cele două discipline.

Lexicologia	Terminologia
studiază limba ca sistem de semne	studiază sistemele conceptuale ca decupaje ale realității
noțiunea de bază este cuvântul	noțiunea de bază este termenul
studiază doar cuvântul ignorând semnificatul care nu are un cuvânt corespondent	pleacă de la noțiune care poate fi concepută independent de termen sau denominație
gramatica are un rol important, studiindu-se cuvintele necesare discursului	nu se interesează de gramatică, ci doar de termeni
studiază cuvintele atât în sincronie cât și în diacronie	studiază termenii doar în sincronie
nu intervine în evoluția limbii	unul dintre obiectivele terminologiei îl constituie normalizarea
se ocupă mai puțin de analiza cuvintelor în trăsături semantice	pune accentul pe definiții și pe trăsăturile semantice specifice
se ocupă de toate cuvintele limbii	se ocupă de termenii unor domenii specializate
utilizatorii sunt toți vorbitorii unei limbi	utilizatorii sunt în primul rând specialiștii unui domeniu
demersul adoptat este cel semasiologic, pornindu-se de la formă spre sens	demersul este onomasiologic, pornindu-se de la concepte, de la semnificații și studiindu-se relațiile dintre ele

7. Scurt istoric al disciplinei

Părintele terminologiei este considerat Eugen Wüster. Primele sale abordări sunt de natură metodologică și normativă și mai puțin teoretică. Terminologia este considerată un instrument de lucru care să servească în primul rând dezambiguizării comunicării științifice și tehnice. Lucrarea cea mai cunoscută a lui Wüster este *Dictionnaire multilingue de la machine -outil*, publicată în 1968.

7.1. Tereza Cabré (1992:27-29)) distinge patru **etape** în dezvoltarea terminologiei:

1. **Originile disciplinei** (anii 30-60)

În această perioadă se pun la punct metodele activității terminologice care țin cont de caracterul sistematic al termenilor și apar primele texte teoretice ale lui Wüster și Lotte.

2. **Perioada de structurare** (anii 1960-1975)

Aportul cel mai important este adus în această perioadă de informatică și tehnicile documentare. Apar primele baze de date și se observă primele activități de organizare internațională a terminologiei. Terminologia începe să aibă un cuvânt important în procesul de standardizare a unei limbi.

3. **Perioada de maturizare** (anii 1975-1985)

Informatică continuă să se dezvolte și să-și aducă noi contribuții la dezvoltarea terminologiei, mai ales prin elementele de micro-informatică. Apar proiecte de amenajare lingvistică și terminologia devine tot mai importantă în procesul de modernizare a unei limbi și a societății.

4. **Perioada actuală** (din 1985)

Se dezvoltă o adevărată industrie a limbilor, în care terminologia ocupă un loc important. Cooperarea internațională devine mai intensă și apar primele rețele internaționale care grupează diferite țări cu probleme comune. Crește efortul de standardizare și amenajare lingvistică.

7.2 Școli și metode în terminologie

După Auger (1988) (apud Tereza Cabré 1987) se pot stabili trei mari curente în terminologie:

1. *Terminologia orientată spre lingvistică.*

În cadrul acestui curent, trei școli sunt reprezentative:

- a) *Școala de la Viena*, care se bazează pe lucrările lui Wüster și adoptă principiile generale ale terminologiei. Este singura școală care elaborează un ansamblu sistematic de principii care constituie baza terminologiei teoretice și practice moderne. Această școală s-a născut din necesitatea tehnicienilor și cercetătorilor de a standardiza termenii în vederea facilitării comunicării profesionale și a transferului de date între specialiști. Un loc important îl ocupă aici documentarea, elaborarea unor vocabulare de specialitate, transferul de date.
- b) *Școala de la Praga*, având ca reprezentant principal pe Drozd, derivă din Școala pragheză de lingvistică funcțională. Activitatea acestui grup se îndreaptă în primul rând spre studiul limbajelor de specialitate, considerate ca un stil profesional.
- c) *Școala de la Moscova* se inspiră din lucrările lui Kaplygin și ale lui Lotte. Reprezentanții acestei școli se preocupă în primul rând de standardizarea conceptelor și termenilor în contextul plurilingvistului specific Uniunii Sovietice.

2. *Terminologia orientată spre traducere*

Acest curent este la originea activităților unor organisme internaționale multilingve (ONU, UNESCO etc.), influențând în mod deosebit activitățile terminologice din lumea francofonă (Canada, Belgia). Tot el este la baza creării unor bănci de date terminologice (Termium, Eurodicautom etc.)

3. *Terminologia orientată spre planificarea lingvistică*

Acest curent se naște în țările în care unele limbi sunt în situația de minoritare în propriul teritoriu. Este cazul Québec-ului în primul rând. Având ca obiectiv principal redarea statutului care i se cuvine limbii franceze, Québec-ul a elaborat o teorie a amenajării lingvistice inspirată din modele sociologice și aplicată în mai multe țări cu situație lingvistică asemănătoare.

Bibliografie

1. Busuioc, Ileana, Cucu Madălina, *Introducere în terminologie*, București, Credis, 2001
2. Cabré, Maria Tereza, *La terminologie. Théorie, méthode et applications*, Paris, Armand Colin, 1998
3. Ciobanu, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timișoara, Mirton, 1998
4. Gouadec, Daniel, *Terminologie, Constitution des données*, Paris, Afnor, 1990
5. Otman, Gabriel, *Les représentations sémantiques en terminologie*, Paris, Masson, 1994
6. Norma Internațională ISO 1087 -1/2000 *Travaux terminologiques, Vocabulaire. Théorie et applications*
7. Norma Internațională ISO 704/200, *Travail terminologique, Principes et méthodes*